

# El Banc de Barcelona i els orígens de la banca moderna a Espanya. 1844-1856\*

*per Yolanda Blasco*

## RESUM:

Aquest treball relaciona l'aparició del Banc de Barcelona (un dels primers bancs comercials i d'emissió d'Espanya i, fins a 1920, quan va tancar portes, el més important de Catalunya) amb l'ímpetu adquirit pel comerç i els negocis després de la regència d'Espartero. S'hi estudien els primers moments de la seva història, els seus fundadors i les seves principals operacions. Després de les lleis de 1856 l'experiència dels bancs peoners com aquest va resultar la font d'inspiració per als nous que es van crear. La principal aportació d'aquest va ser l'extensió d'instruments financers (bitllets, comptes corrents, etc.) que van facilitar els negocis; això va ser un important estímul per a la modernització de les finances.

## PARAULES CLAU:

Finances, banca, Banc de Barcelona, Catalunya, segle XIX.

## ABSTRACT:

This paper relates the creation of the Bank of Barcelona (one of the earliest commercial and issuing banks in Spain and, until its demise in 1920, the most important in Catalonia) to the trade and business boom which followed Espartero's Regency in Catalonia. The paper examines the bank's early history, its founders, and its main operations. Following the introduction of a new set of laws in 1856, the experience of pioneer banks such as this was the main source of inspiration for the new ones. In its case, the principal contribution was the extension of financial instruments, such as bank notes and current accounts, which facilitated business transactions and proved an important incentive for financial modernization.

## KEY WORDS:

Business history, banking, Banc de Barcelona, Catalonia, nineteenth century.

## *Introducció*

Els bancs són institucions antigues les funcions de les quals han anat transformant-se amb el pas del temps. Els primers bancs van sorgir en l'antiga Mesopotàmia; la seva funció primera va ser la de custodiar gèneres (grans,

\* Aquest treball va ser presentat originalment en el Congrés de l'Associació Espanyola d'Història Econòmica. Santiago de Compostel·la. Setembre de 2005.

fonamentalment). Així temples i palaus van complir la funció de caució pròpia de la banca. El document que es lliurava en canvi del dipòsit del gra podia ser utilitzat com a mitjà de pagament en alguna altra transacció. Molt més endavant aquestes transaccions es duïen a terme en llocs menys imponents: els bancs en els quals s'asseïen els *cambistes*. Aquests primers banquers acceptaven dipòsits en metàl·lic (or i plata), estenien rebuts a compte d'aquests dipòsits i també feien canvis de moneda i préstecs amb interès. Les seves funcions incloïen la custòdia de valors, l'emissió d'efectes intercanviables i el préstec.

Les entitats bancàries no eren desconegudes en la major part dels països europeus cap al segle XIX; no obstant això el desenvolupament d'aquestes havia estat molt desigual. Els bancs de dipòsits s'havien estès des de principis del segle XVII<sup>1</sup> i els primers bancs que, amb el temps, farien funcions pròpies dels moderns bancs centrals,<sup>2</sup> van néixer en la segona meitat d'aquest segle (Suècia i Anglaterra). Però no va ser fins al segle XIX que van evolucionar en les seves funcions i es van estendre per tot el continent; a més, després de les revolucions de 1830 es va multiplicar l'aparició de bancs comercials i d'emissió a Europa. Aquests bancs, a diferència dels primers que van dur a terme les seves activitats pràcticament en solitud institucional i sense necessitat de competir amb entitats semblants, es van multiplicar ràpidament i van haver d'adaptar-se als diferents canvis i restriccions que la seva aparició va provocar.

No tots els països van desenvolupar la mateixa tipologia de banca ni tampoc al mateix temps. L'explicació del desigual procés s'ha buscat en el nivell del desenvolupament econòmic, en les fallades o rigidesses del mercat i en les fallades institucionals, legals o de regulació.<sup>3</sup> El nivell de desenvolupament econòmic no és un element que per si només expliqui l'aparició de la banca; altres elements com ara l'escassetesa de capitals, la segmentació dels mercats, l'accés a la informació i el marc legislatiu ofereixen aproximacions a l'origen de les institucions financeres.

Espanya es va sumar relativament aviat als països dotats amb un banc «nacional». El Banc de San Carlos (1782-1829) va representar una aposta primerenca per les institucions bancàries. No obstant això diverses fallades internes a

1. Barcelona s'ha situat entre les ciutats més innovadores en l'aspecte financer. Creadora del primer banc públic europeu, la Taula de Canvi en 1401, va dur a terme també altres experiències anteriors a la qual ens ocupa en aquest treball a finals del segle XVIII.

2. Les funcions d'un banc central modern són les següents: ser banquer del govern, actuar com a banquer de la banca comercial, controlar la circulació d'efectiu, executar la política governamental del tipus de canvi, mantenir la reserva d'or i divises i instrumentar la política monetària del govern. Aquestes funcions converteixen el Banc Central en l'instrument governamental per ordenar les finances nacionals; no obstant això, els bancs centrals europeus van ser desenvolupant aquestes funcions al del segle XIX. En les dates que ens ocupen (mitjan segle) no hi ha cap banc a Europa que puguem afirmar que fes totes aquestes tasques.

3. D. VERDIER: «How and Why Financial System Differ: A Survey of the Literature», *Working Paper*, Florència, EUI, 2002. En aquest paper Verdier fa una clara exposició de la bibliografia més destacada de cadascun dels corrents que busquen explicar el desenvolupament bancari.

la institució i la conjuntura política i econòmica que va travessar el país en aquests anys van acabar amb aquesta experiència. Encara que Espanya tenia certa tradició bancària, anterior fins i tot al Banc de San Carlos, van transcórrer les quatre primeres dècades del segle XIX sense cap altra institució que l'esmentada a la que va seguir el seu hereu, el Banc de San Fernando a partir de 1829; ambdós van jugar un paper de banquers de l'estat.<sup>4</sup> La major part dels països d'Europa occidental amb un grau de centralització política semblant a l'espanyol havien desenvolupat un sistema bancari relativament ampli a mitjan segle.<sup>5</sup> No obstant això, en 1850 a Espanya hi havia molt pocs bancs i en 1848, 1849 i 1851 es van aprovar lleis restrictives respecte a l'extensió d'aquests. La primera d'aquestes lleis, la Llei de societats anònimes, limitava la creació d'aquestes societats i els bancs ho eren; les lleis de 1849 i 1851 van reduir la capacitat emissora dels bancs existents i van reordenar el Banc de San Fernando. De fet, a més del Banc de San Fernando a Madrid i de la breu existència del Banc d'Isabel II a la mateixa ciutat, només hi va haver dues institucions bancàries amb dret a emissió de bitllets en dues places espanyoles: Barcelona i Cadis.<sup>6</sup> És inevitable relacionar l'aparició d'aquests bancs amb el desenvolupament econòmic d'ambdues ciutats. La indústria barcelonesa i el comerç gadità ha estat un *a priori* a l'hora de justificar les institucions bancàries que van sorgir a la dècada de 1840 en aquestes ciutats.

4. Una síntesi sobre la banca a Espanya fins al segle XVIII pot trobar-se en: F. RUIZ, «La Banca en España hasta 1782», *El Banco de España, una historia económica*, Madrid, Banc d'Espanya, 1970. Vegeu, també, G. FELIU i A. M. ADROER, *Història de la Taula de Canvi de Barcelona*, Barcelona, Caixa de Barcelona, 1989; A. OTAZU (ed.), *Dinero y Crédito (siglos XVI al XIX)*, *Actas del Primer coloquio internacional de Historia Económica*, Madrid-Villalba-Segòvia, Graficas Benzal, 1977. Respecte al Banc de San Carlos i el de San Fernando podeu consultar HAMILTON, «El Banco Nacional de San Carlos, 1782-1829», *El Banco de España...*; P. TEDDE, *El Banco de San Carlos (1782-1829)*, Madrid, Banc d'Espanya, 1988; G. TORTELLA, «El Banco de España entre 1829-1929. La formación de un banco central», *El Banco de España...*; P. TEDDE, *El Banco de San Fernando*, Madrid, Alianza Editorial / Banc d'Espanya, 1999.

5. D. VERDIER, *Moving Money: Banking and Finance in the Industrializing World*, Nova York / Cambridge, Cambridge University Press, 2003. L'autor fa una anàlisi exhaustiva que enllaça l'origen de la banca amb la centralització o descentralització política.

6. Per al Banc d'Isabel II, a més de TEDDE, *El Banco de San Fernando...*, pot consultar-se, L. ZUMALACARREGUI, *El Banco de Isabel II y la crisis de la Banca de emisión española de 1847*, Madrid, Gráficas Reunidas S. A., 1952. Respecte al Banc de Cadis: P. TEDDE, «Burguesía, banca y mercado (1840-1874)», A. M. Bernal (dir.), *Historia de Andalucía*, vol. VI, Barcelona, 1984, 345-397; F. RUIZ VELEZ FRIAS, *Los bancos de emisión de Cadis en el siglo XIX*, Madrid, Universidad de Córdoba / Instituto de Historia de Andalucía, 1977; i J. TORREJÓN i R. FIGUERES, «Sociedades financieras en el Cádiz del siglo XIX (1842-1866)», *IV Encuentro de Trabajo de Historia de la Contabilidad*, Carmona (Sevilla), desembre de 2003; sobre el Banc de Barcelona, F. CABANA: *Història del Banc de Barcelona (1844-1920)*, Barcelona, Edicions 62, 1978; i C. SUDRIA, «Los bancos de emisión provinciales en la España del siglo XIX», P. TEDDE i C. MARICHA (coord.), *La formación de los bancos centrales en España y América Latina. S. XIX y XX*, Madrid, Banc d'Espanya, 1995.

Des de la historiografia, el Banc de Barcelona ha estat molt vinculat al desenvolupament econòmic i l'aparició de la indústria.<sup>7</sup> Aquesta vinculació respon a la influència que el marc teòric de Cameron va exercir en la història econòmica espanyola de les últimes dècades. Cameron remarca el paper ocupat per la intermediació bancària en el procés de l'«enlairament» industrial.<sup>8</sup> El marc teòric d'aquest autor va tenir un pes important en la historiografia espanyola en els anys de 1970 i 1980. No obstant això, com ja hem assenyalat, el desenvolupament econòmic no és l'única explicació possible al desenvolupament financer. En aquest treball em centro en els aspectes institucionals, ja que considero que aquests factors van pesar de forma decisiva en l'origen de la banca moderna a Espanya.

Aquest treball se centra en l'estructura interna del Banc de Barcelona, des de la seva fundació en 1844 fins a la llei bancària de 1856 que va estimular l'extensió d'institucions de crèdit a Espanya. Interessa, fonamentalment, conèixer la política de crèdit que va desenvolupar en aquest període, en el qual no va tenir competència i en el qual va treballar, pràcticament, com l'únic oferent de crèdit formal a la plaça de Barcelona. La política de crèdit de la institució recull i reflecteix les transformacions que es van produir, al llarg del període en estudi, amb relació a les funcions de la banca.

En l'adopció de la política creditícia d'un banc hi participen una sèrie de factors externs i uns altres que són decisions de la institució. Entre els factors externs es troben: el marc legal, la competència, les característiques de les seves depositants i inversionistes i les dels demandants de crèdit. Un element que també cal tenir en compte és el nivell tecnològic existent, que li permet un determinat accés a la informació i la capacitat per a avaluar clients i monitorar el risc.<sup>9</sup> Entre els factors interns que inflüïren en la política creditícia es poden anotar la posició que ocupa l'entitat amb relació a la competència, la definició de la informació que requereix als seus potencials clients i el grau de risc que decideix assumir.

En aquest treball s'analitzen alguns dels factors que van incidir en la política de crèdit adoptada per la institució. En primer lloc, es revisa el marc legal en el qual es va desenvolupar el Banc de Barcelona. En segon lloc, s'ofereix una breu anàlisi dels membres del seu Consell en el període. Aquests van ser una mostra

7. G. TORTELLA, *Los orígenes del capitalismo en España*, Madrid, Ed. Tecnos, 1973. L'autor considera que la contribució bancària al desenvolupament industrial va ser més aviat nímia en el període. Vegeu també: C. SUDRIA, «Desenvolupament Industrial i Subdesenvolupament Bancari a Catalunya, 1844-1950». *Revista Investigacions Econòmiques* 18, 1982.

8. R. CAMERON, *La Banca en las primeras etapas de la industrialización*, Madrid, Ed. Tecnos, 1974, 18. Vegeu també: R. CAMERON, «Theoretical Basis of a Comparative Study of the Role of Financial Institutions in the Early Stages of Industrialization» i R. CAMERON (ed.), *Financing Industrialization*, Aldershot, 1992.

9. L'ús del telègraf va significar per a les institucions bancàries disminuir els riscos provocats per la lentitud de transmissió de la informació; això pot ser observat per al Banc de Barcelona en el període posterior al que ocupa aquest treball.

dels majors inversors amb els quals va contar la institució; també s'ofereix un breu detall dels principals clients del banc en el període inicial i s'inclou una aproximació de caràcter qualitatiu als clients potencials durant el període. Es completa el panorama creditici de la institució amb una referència a les operacions més importants del període i s'anoten algunes conclusions.

### *Origen i marc legal del Banc de Barcelona*

L'obertura de societats anònimes a Espanya estava reglamentada pel codi de Comerç de 1829. Totes les societats havien de complir una sèrie de requisits, però, si a més comptaven amb algun privilegi, requerien l'autorització reial per a la seva obertura. El Banc de Barcelona, una de les principals societats anònimes instal·lades a la ciutat, pretenia comptar amb el privilegi d'emissió, per la qual cosa hagué de demanar l'autorització reial. El Reial decret de constitució de la societat el va signar l'1 de maig de 1844 la reina Isabel II. Al seu Ministre d'Hisenda, Juan José García Carrasco, comte de Santa Olalla, li va ser acceptada la dimissió (juntament amb la resta del govern de González Bravo) l'endemà passat de la signatura del Reial decret, el 3 de maig de 1844. Aquesta signatura sospitosament apressada potser pugui explicar-se si coneixem les reaccions contràries que despertaven les institucions bancàries entre molts sectors polítics i econòmics, i l'escassa simpatia que despertaven al successor, Alejandro Mon, la multiplicitat de bancs d'emissió.<sup>10</sup>

El Banc de Barcelona va rebre autorització per a constituir-se amb un capital d'1 milió de duros, repartits en 5.000 accions de 200 duros cada una. Les accions es van subscriure en la seva totalitat en el termini de dos dies i els seus directors es van veure obligats a fer jocs malabars per a atendre totes les peticions. El resultat va ser que, en l'inici de les seves activitats, el banc va comptar amb un elevat nombre d'accionistes (el 45% del total), que van subscriure menys de cinc accions, el mínim estipulat per a poder votar. Del total dels, aproximadament, 400 accionistes del banc, uns 350 representaven el 40% del capital del banc i poc més de 50, el 60% restant.

No es requeria el desembors total del capital. Més aviat es recomanava que en tant que fos possible no es fes més que l'inicial del 25% que havien de satisfer al comptat; d'aquesta manera el banc es constituïria i iniciaria les seves operacions amb un desembors de 250.000 duros.<sup>11</sup> Estava autoritzat a emetre bitllets pel total del seu capital nominal, i hauria de mantenir en metàl·lic a la caixa del banc el valor representatiu d'un terç del total dels bitllets emesos. Acceptaria

10. C. RODENAS, «La política bancària deflacionista a mediados del siglo XIX: la influencia de la Ley Peel», *Hacienda Pública Española* 55, 1978, 351-365. S'hi assenyala que Mon basava les seves idees bancàries a assegurar el monopoli d'emissió per al Banc de San Fernando, amb la finalitat de garantir la seva eficàcia al servei del Tresor.

11. *Estatuts del Banc de Barcelona*, article 25.

dipòsits i comptes corrents, encara que els primers pagarien un percentatge pel dret de custòdia. Al seu torn posaria en circulació els bitllets que emetria i concediria crèdit als seus clients. Els seus impulsors detallen les necessitats insatisfetes de la indústria i el comerç, i l'escassetesa de mitjans de pagament per a justificar l'aparició d'un banc.

Respecte a la localització del banc, aquest era un tema delicat, i així es descriu. Una institució d'aquestes característiques havia d'estar revestida de tots els valors que s'atorguen a un banc: seguretat, infranqueabilitat, solidesa... En un primer moment, els homes del banc van fer gestions perquè se'ls concedís l'edifici dels Afinos, però no en van obtenir el permís de la Capitania General, que era a qui pertanyia. Finalment, de forma més o menys ràpida, es va acordar amb Francisco Mandri llogar-li els baixos i el primer pis d'un edifici que estava acabant de construir a la plaça de San Francisco. Aquesta va ser la primera seu del Banc de Barcelona.

Els homes que havien iniciat aquesta aventura eren tres comerciants de la ciutat. Manuel Girona, el més jove de tots, formava part de la casa de comerç *Girona Germans, Clavé i Companyia*, la qual feia activitats de banca. José María Serra havia nascut a Xile i acostumava a fer negocis comercials a l'altre costat de l'Atlàntic, tant amb les excolònies espanyoles com amb els ports cotoners del sud dels Estats Units. José Rafael Plandolit era un dels germans de la casa *Plandolit Germans*. La seva família havia viscut exiliada a França i a Mèxic arran de la repressió posterior al trienni liberal. A aquests tres homes els van acompanyar un grup de coneguts comerciants i alguns industrials de la ciutat.

Una vegada obtinguda l'autorització per a obrir el banc van iniciar les gestions per a obtenir la legalització dels reglaments que organitzarien l'estructura interna de la institució, així com les seves operacions. Van trigar un any a obtenir tots els permisos; els seus contactes en la Cort els van permetre obrir les portes del banc l'agost de 1845, més d'un any després del reial decret d'autorització.

En el moment que es va fundar el Banc de Barcelona hi havia un important debat a Europa sobre el paper que havia de jugar la banca en l'economia. Aquesta discussió es va saldar a la Gran Bretanya amb la Llei Peel de 1844 i a França amb la centralització per part del Banc de França, de l'emissió de bitllets. A Espanya també hi havia diferents posicions sobre la banca d'emissió.<sup>12</sup> L'obertura dels bancs d'Isabel II i de Barcelona va representar la victòria dels qui creien que la banca i la circulació de bitllets bancaris estimularien l'economia; per contra, l'arribada de Mon al Ministeri d'Hisenda i la restricció que va imposar a la nova aparició de bancs a la península l'identifiquen amb les posicions de l'*Escola Monetària* que, a diferència de la denominada *Escola Bancària*, defensava que els bitllets tinguessin el suport en la seva totalitat de metàl·lic. En desaparèixer el Banc d'Isabel II el 1847, només van quedar a Espanya els bancs

12. RODENAS, «La política bancària deflacionista...». S'hi explica la polèmica entre la «banking school» i la «currency school» i la seva relació amb les transformacions bancàries a Espanya.

de Barcelona i Cadis com a bancs provincials amb dret a emissió. El Banc de San Fernando va continuar amb la seva labor de banquer del govern i els dos bancs provincials van proveir mitjans de pagament i serveis financers a l'economia de les seves respectives províncies, a més d'acudir en suport de l'Administració en nombroses ocasions.

Si el marc legal no era especialment procliu a facilitar les iniciatives empresarials a Espanya, es va restringir encara més amb la Llei de 28 de gener de 1848 de societats anònimes i el Reglament de 17 de febrer d'aquest mateix any.<sup>13</sup> Es pretenia que les societats anònimes complissin una llarga sèrie de requisits per a la seva obertura i que per a obtenir el permís s'emetés un reial decret o una llei, en funció de la seva finalitat. El Parlament hauria d'autoritzar amb una llei les societats anònimes bancàries, ferroviàries o de qualsevol altre tipus de via de comunicació (carreteres, canals), mentre que el govern havia d'emetre un reial decret per a autoritzar la fundació de la resta de societats. L'objectiu era clarament desanimar-ne la creació o restringir-la a espais molt limitats.

Aquesta llei va ser anterior als esdeveniments de febrer i març de 1848 que, després d'acabar amb la monarquia d'Orleans a França, van provocar una onada revolucionària a tot Europa. A Barcelona concretament es va desfermar un pànic bancari arran de les notícies que arribaven de França. Aquests successos de 1848 no deuriem ser aliens a la promulgació d'una llei el 4 de maig 1849, per la qual es pretenia centralitzar l'emissió de bitllets en el Banc de San Fernando. Aquesta llei era l'inici d'una sèrie de mesures que tenien l'objecte d'unificar el sistema monetari i financer a Espanya. Perseguia acabar amb la capacitat emissora dels bancs provincials existents (Barcelona i Cadis) i centralitzar l'emissió en el Banc de San Fernando. En cas que això no fos possible, limitava l'emissió de bitllets d'aquestes institucions al seu capital desemborsat.<sup>14</sup>

El Banc de Barcelona, ni bé va rebre la notícia, va iniciar gestions amb la finalitat de, per descomptat, no perdre el seu privilegi d'emissió, però a més va intentar obtenir una emissió un poc més àmplia de la que la llei de 1849 autoritzava. El banc tenia desemborsat en aquest moment el 25% del seu capital, i els directors volien negociar l'emissió de bitllets fins al doble del desemborsat. No ho van aconseguir, i després de la legislació del 15 de desembre de 1851, que consolidava l'anterior de 1849, hagueren de limitar la circulació dels seus

13. Vegeu, referent a això, G. TORTELLA, «El principio de responsabilidad limitada y el desarrollo industrial de España: 1829-1869», *Moneda y Crédito* 104, 1968, 69-84.

14. La justificació que sempre van donar els directors del Banc de Barcelona respecte al seu capital no desemborsat era que estava suficientment garantit i que estava més segur repartit entre tots els accionistes que inutilitzat en la cava del Banc. La seva percepció és la següent: els negocis a la ciutat no absorbeixen un capital major als 250.000 duros que tenien desemborsats, però la incertesa dels temps exigeix garanties enfront d'eventualitats. En aquest senzill argument justificaven el desembors el 1854, quan estaven a punt de produir-se canvis estructurals que afectarien les condicions d'operativitat del banc. Vegeu, Arxiu Històric Nacional de Catalunya (AHNC), Fons Banc de Barcelona, Actes Junta Direcció, de 4 de desembre de 1854.

bitllets al que marcava la llei. Paradoxalment, aquest marc legislatiu restrictiu va propiciar la modernització de les funcions del banc.

### *Organització interna i estructura del Banc*

El Banc de Barcelona estava organitzat en tres juntes: la d'Accionistes, la de Govern i la de Direcció. La Junta d'Accionistes es reunia una vegada cada sis mesos (excepte en ocasions extraordinàries) i hi podien votar (amb un sol vot) tots els accionistes que hi acudien i posseïen cinc o més accions. El banc havia limitat la possessió de les seves accions, de manera que cap accionista en posseïa més de 100. Els accionistes aprovaven o rebutjaven la labor del banc en el semestre i triaven els quinze membres de la Junta de Govern entre els qui posseïen 40 accions com a mínim. La Junta de Govern es reunia una vegada per setmana i acordava la política creditícia de l'entitat (màxim concedit per efecte, crèdit atorgat als clients, tipus d'interès a aplicar i peces acceptades entre altres decisions); també col·laborava amb la Junta de Direcció sempre que aquesta ho considerés necessari. Era el seu dret nomenar els tres directors. Al càrrec de director només podien aspirar els membres de la Junta de Govern que posseïen 100 accions.

La Junta de Direcció del banc es reunia dues o tres vegades per setmana, excepte en situacions extraordinàries, i seguia el quefer diari de la institució, encara que delegava mensualment en un dels seus membres perquè hi romanqués al capdavant i prengués les decisions pertinents d'acord amb l'administrador. L'administrador era el veritable gestor de l'entitat, encara que només tingués veu consultiva en les Juntes de Direcció i de Govern, ja que era qui autoritzava totes les operacions i era la veu del banc en qualsevol situació que se li requerís. Els empleats principals del banc (administrador, caixer...) havien de dipositar una fiança que se'ls retornava si, en acabar la seva missió, aquesta era aprovada per l'institució. El primer administrador del Banc de Barcelona va ser un dels seus accionistes: Jaime Badía.

Jaime Badía era un dels *americanos* que va retornar de Cuba en 1840 sense una gran fortuna, encara que amb una gran experiència. Prova del primer és que va ser Joan Güell (havia compartit experiència americana amb Badía i a més ambdós eren originaris de Torredembarra) qui li va sortir com a garant de la fiança que li exigiren com a administrador del Banc de Barcelona. Prova del segon és una investigació que va fer per encàrrec d'importants homes de negocis de Matances sobre els bancs als Estats Units. Cap a final de la dècada de 1930 Cuba estava interessada a crear un banc emissor, i els matanceros que ho impulsaven van encarregar a Badía que viatgés als Estats Units i que els informés de les característiques dels bancs nord-americans. Jaime Badía va escriure una desena de cartes, publicades en el diari *L'Aurora* de Matances, en què explicava l'evolució de la banca als Estats Units, i va acabar desaconsellant la creació d'un banc emissor a l'illa. Probablement aquests coneixements adquirits en la seva experiència americana van ser decisius a l'hora de nomenar-lo admi-



nistrador del Banc de Barcelona. Però Jaime Badía va ser també un home polític.<sup>15</sup> Va iniciar la seva trajectòria política a Cuba, i al seu retorn a Barcelona, en 1841, va ser escollit diputat progressista. Més tard, després de la seva dimissió al càrrec d'administrador del banc arran dels esdeveniments de 1848, va marxar a Madrid a ocupar novament el seu escó de diputat. Quan va deixar de ser administrador, es va mantenir en la Junta de Govern del banc fins a la seva defunció en 1863 i sempre va col·laborar amb la Direcció en nombrosos assumptes.

La importància de Jaime Badía com a primer administrador del Banc de Barcelona i la seva posterior activitat en el banc excedeix els objectius d'aquest treball. No obstant això, val la pena deixar assenyalat que el seu coneixement sobre el funcionament dels bancs derivava de la seva experiència americana. Sabem que alguns dels directors del banc actuaven com a banquers en les seves pròpies cases de banca (el cas de Manuel Girona és el més conegut). Pel que sabem, José Rafael Plandolit tenia forts llaços amb el Banc de França, per al qual la casa de comerç Plandolit Germans actuava com a apoderada.<sup>16</sup> Però l'home va morir als pocs mesos d'iniciades les activitats del banc. L'experiència de José María Serra estava més vinculada al comerç que a la banca. A més els tres eren relativament joves. L'experiència de Jaime Badía i el seu coneixement sobre la banca va resultar un important capital humà generat en la seva experiència americana que «va retornar» i es va posar a la disposició de la nova institució.

A més del nucli central de l'administració, formada per l'administrador i els directors que seguien diàriament l'activitat del banc, el banc comptava amb una figura arbitral i de control nomenada pel govern: el comissari regi que hauria de vetllar pel compliment de les regles. Encara que era un representant del Govern al banc, de fet exercia el doble paper de supervisar per al Govern i d'actuar enfront de l'Administració central com a portaveu de la institució. El primer comissari regi va estar afavorit pel mateix banc i va ser Antonio Barata. Aquest personatge aviat va ser engolit pel banc.<sup>17</sup> De fet, algunes activitats dutes a terme a la vora de la legalitat institucional no van ser denunciades pel comissari regi.<sup>18</sup>

15. Vegeu, referent a això, A. GARCIA, «Tradicció liberal i política colonial a Catalunya. Mig segle de temptatives i limitacions, 1822-1872»; J. M. FRADERA *et al*, *Catalunya i Ultramar. Poder i negoci a les colònies espanyoles, 1750-1914*, Barcelona, Consorci dels Drassanes de Barcelona, 1995. També, J. F. GONZÁLEZ GARCIA, *Memòria Catalana de Matances*, Matances, Editorial Vigía, 1998.

16. Vegeu, referent a això, el Lligall 2757 del Tribunal de Comerç (Fons Real Audiència del Tribunal de Comerç, Plets). També vegeu les *Actes de Direcció* del Banc de Barcelona sobre els viatges a París a l'inici de les activitats de José Rafael Plandolit.

17. Antonio Barata i Mates (1772-1850) havia participat activament en la vida política catalana i espanyola. Durant la guerra contra França (1808-12) va ser membre de la Junta Superior del Principat. Posteriorment va participar en la Junta de Crèdit Públic establerta per les Corts de Cadis. Durant el Trienni liberal, el 1821, va ser ministre sota el govern de Bardaxi. El 1840 va ser diputat i el 1844, senador sota candidatures moderades.

18. Y. BLASCO, *La modernización de las finanzas catalanas. El Banco de Barcelona 1844-56*, Tesi doctoral inèdita, Barcelona, 2006.

El seu continuador va ser Manuel de Larrain, funcionari de la Contaduría General del Regne. En aquesta ocasió, el seu nomenament no va ser consensuat amb el banc, sinó que el Govern ho va fer directament sense que tinguem notícia de consultes amb la institució. La seva presència en les juntes no era quotidiana i no sembla haver-se involucrat massa en l'existència del Banc.<sup>19</sup> Cap al final del seu mandat (va morir en 1858) es van prendre una sèrie de decisions que van ocasionar greus problemes al banc en el període posterior i que es van dur a terme sota la seva supervisió.<sup>20</sup>

Els quinze membres de la Junta de Govern del Banc de Barcelona es van mantenir bastant estables al llarg del període, i la majoria dels socis fundadors va abandonar el banc per defunció (potser per això ressalten més els qui se'n van anar abans per la seva pròpia voluntat o perquè no van ser votats pels accionistes: Güell, Flaquer, González de Faria...). El seu càrrec es va votar en la primera Junta d'Accionistes del banc, el maig de 1845, i a partir d'aquí se'n van anar renovant les candidatures no sempre amb unanimitat. Representaven els accionistes del banc i al seu torn n'eren grans inversors, ja que per a ser electe membre de la Junta de Govern havien de posseir un mínim de 40 accions, la qual cosa suposava poder respondre per un capital de 8.000 duros.

Amb l'objecte de conèixer les principals característiques del grup que van conformar els directius del banc s'han seguit les seves inversions al llarg d'una dècada. Per això s'ha treballat amb la *Base de Dades «Empreses i empresaris a la Catalunya del segle XIX»* del Departament d'Història i Institucions Econòmiques de la Universitat de Barcelona. En aquesta base de dades es van enregistrar les inscripcions notariales de les empreses registrades en els llibres de notaris barcelonins per a les dècades centrals del segle XIX. Aquesta base ens permet conèixer els anys de fundació o les modificacions que van sofrir les diferents societats, així com els socis que hi van participar amb el nombre de participacions de cadascun d'ells.

S'han seleccionat les principals inversions que van fer els membres de la Junta de Govern del Banc, i el resultat ofereix un conjunt de societats en les quals van participar. La selecció d'aquestes societats es va basar en un criteri qualitatiu, ja que recollien la major part de les inversions dels membres del Banc i eren les més representatives dels sectors de la ciutat. La majoria dels directius del Banc va fer altres tipus d'inversions a nivell particular que aquí no es recullen. De fet el que ens interessa és veure si hi havia un patró d'inversió aproximat a les principals empreses de la ciutat en els directors del Banc de Barcelona. Les empreses són les següents:

Navegació i Indústria va ser una empresa de caràcter comercial. El seu objecte social era el «transport marítim mitjançant bucs a vapor». Es va crear com

19. Larrain no sembla haver tingut una bona sintonia amb el banc. A l'hora de la seva mort, són parcs i escarits en les actes. Actes Junta l'Adreça, 24 d'abril de 1858.

20. AHNC, Fons Banc de Barcelona. Actes Junta de Govern, 23 de juny de 1858.

a societat anònima en 1841, però els seus orígens es trobaven a l'Empresa Catalana de Bucs de Vapor. La Barcelonesa de Seguros Marítimos es va constituir com a societat anònima en 1838. El seu objecte social era el de cobrir o assegurar els riscos dels transports marítims; així doncs, estava enfocada a assegurar els efectes del comerç. Es va establir un capital nominal de 250.000 duros, però només es va desemborsar entre el 3% o el 6%.

Respecte a les empreses de caràcter industrial que s'han seleccionat, Güell i Cia., l'empresa de teixits de Juan Güell situada a Sants i més coneguda com «El Vapor Vell», comptava en 1850 amb vuit socis que havien repartit un capital de 405.000 duros. La proporció major d'aquest capital (un 67%) corresponia a Juan Güell. La Maquinista Terrestre i Marítima va néixer amb aquest nom cap al final del període d'aquest estudi. La història d'aquesta empresa metal·lúrgica i de construcció de màquines es remunta a 1834, quan un industrial francès va iniciar-ne el projecte. En 1838, Manuel de Lerena (un dels fundadors del banc) va comprar els tallers seguint indicacions, entre uns altres, de Juan Güell i Nicolás Tous i Soler. Tots ells van fundar la Compañía Barcelonesa de Fundición y Construcción de Máquinas en 1838. Tres anys després van canviar el nom pel de Tous, Ascacíbar i Cia, i va passar a encapçalar l'empresa Nicolás Tous i Mirapeix, fill de l'anterior. Encara que la Maquinista no va ser constituïda amb aquest nom fins a 1855, aquestes van ser les successives etapes per les quals va passar fins a conformar-se amb aquest nom. La Fabril Algodonera es va constituir en societat anònima en 1852, però tenia els seus orígens en la fàbrica de Macià Vilà, a Reus. Fabricava, pràcticament des de l'inici de les seves activitats, tot el cicle industrial del cotó (filat, teixit, blanqueig i tenyit), i entre el seu accionariat es trobaven els germans Ceriola (Jaime i José) i Pascual Madoz. L'Espanya Industrial es va constituir a Madrid en 1847, encara que va traslladar el seu domicili social a Barcelona pocs anys després. Els seus socis principals van ser els germans Muntadas, i la seva activitat es va perllongar fins a l'any 1981, en què va tancar les portes.

S'han incorporat també dues línies de ferrocarrils entre les inversions dels membres de la Junta de Govern durant el període, perquè il·lustren la bona acollida que les inversions ferroviàries van tenir entre els consellers del Banc. Igualment s'han incorporat les inversions que van fer en una societat anomenada Juan Soler de la Torre i Companyia. Aquesta societat era la denominada Sociedad General de Almacenes del Comercio, una mica similar als *docks* anglesos que expedien uns documents semblants als *warrants* que el Banc de Barcelona va descomptar al llarg de tot el període. L'interès resideix, d'una banda que gairebé tots els membres de la Junta de Govern del moment en el qual es van constituir (1851) van participar en les inversions inicials, i, per altra banda, que el banc va canalitzar el crèdit sobre mercaderies que duia a terme en la seva primera etapa, en el descompte dels rebuts que es presentaven emesos per aquesta Societat de Magatzems.

QUADRE I  
Inversions dels membres de la Junta de Govern del Banc de Barcelona. 1845 i 1856

<i>Maquinista Terrestre i Marítima</i>	<i>Fabril Algodonera</i>	<i>Güell i Cia</i>	<i>Espanya Industrial</i>	<i>Juan Soler de la Torre i Cia</i>	<i>Fer. del Nord</i>	<i>Fer. Bcna-Zgza</i>	<i>Barcelona. de Seguros Marítimos</i>	<i>Navegació i indústria</i>
Badia, Jaume	Amell i Carbonell, Josep	Gatell, Esteban	Badia, Jaume	Badia, Jaume	Amell i Carbonell, Josep	Gatell, Esteban	Amell i Carbonell, Josep	Compte, Manuel
Gatell, Esteban	Flaquer, Mariano	Güell, Joan	Martí, Carlos	Flaquer, Mariano	Flaquer, Mariano	Girona, Manuel	Flaquer, Mariano	Montagú, Juan
Gonzálvez de Faria, Serafi	Serra, José María	Pascual, Sebastián Antón	Parladé, José	Gatell, Esteban	Gatell, Esteban	Lluch, Mariano	Gatell, Esteban	Parladé, José
Güell, Joan	Coma, Tomás	Celedonio Ascacibar	Pascual, Sebastián Antón	Gonzálvez de Faria, Serafi	Girona, Manuel	Martí i Codolar, Joaquín	Gonzálvez de Faria, Serafi	Pascual, Sebastián Antón
Lerena, Manuel de			<i>Mengí, Tomás</i>	Lerena, Manuel de	Manuel de	Montagú, Juan	Martí i Codolar, Joaquín	Roig i Rom, Miguel
Peyra i Mach, Agustín				Martí i Codolar, Joaquín	Manuel de Lluch, Mariano	Parladé, José	Peyra i Mach, Agustín	Villavecchia, Ignacio
Ricart i Guitart, Jaume				Pascual, Sebastián Antón	Martí i Codolar, Joaquín	Parladé, José	Roig i Rom, Miguel	<i>Girona Germans</i>
Roig i Rom, Miguel				Peyra i Mach, Agustín	Parladé, José	Serra, José María	<i>Badia, Jaume</i>	
Serra, José María				Plandolit, José	Pascual, Sebastián Antón	Serra, José María	<i>Serra Germans</i>	
Ascacibar, Celedonio				Roig i Rom, Miguel	Roig i Rom, Miguel	Serra, José María	<i>Serra Germans</i>	

Font: les dades que aquí es reproduïxen s'han extret de les *Memories* del 50è aniversari del Banc de Barcelona i de la *Base de Dades -Empreses i empresaris a la Catalunya del segle XIX* del Departament d'Història i Institucions Econòmiques, Universitat de Barcelona. Vegeu, també, F. CABANA, *Fàbriques i empresaris. Els protagonistes de la Revolució Industrial a Catalunya*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 4 vol., 1994.

A continuació s'ha construït un quadre en el qual es recullen tots els membres de la Junta de Govern del Banc de Barcelona durant el període, els anys de participació en la Junta i el tipus d'inversions que va fer durant aquest període. La lletra «C» indica *inversions comercials i financeres*, mentre que la lletra «F» indica les *inversions fabrils*. Destaquem en cursiva aquells que pertanyien a la Junta de Govern del Banc en 1856, data límit del treball. Segons pot observar-se, tots els membres tenien inversions en societats comercials i financeres; alguns, a més havien fet inversions fabrils.

## QUADRE 2

Membres de la Junta de Govern del Banc de Barcelona. 1845-1856

<i>Nom</i>	<i>Any nomenament</i>	<i>Any cessament</i>	<i>Inversions</i>
<i>Girona, Manuel</i>	1845	1905	C.
<i>Serra, José María</i>	1845	1882	C+F
Plandolit, José Rafael	1845	1846	C.
Flaquer, Mariano	1845	1855	C+F
<i>Pascual, Sebastian Antón</i>	1845	1872	C+F
Güell, Joan	1845	1849	F
<i>Badia, Jaume</i>	1845	1863	C+F
<i>Roig i Rom, Miguel</i>	1845	1868	C+F
Coma, Tomás <sup>21</sup>	1845	1852	F
<i>Lerena, Manuel de</i>	1845	1860	C+F
Peyra i Mach, Agustín	1845	1853	C+F
<i>Parladé, José</i>	1845	1867	C+F
Serra i Farreras, José <sup>22</sup>	1845	1848	C.
<i>Villavecchia, Ignacio</i>	1845	1857	C.
Ricart i Guitart, Jaime	1845	1848	F
Gonzálvez de Faria, Serafí	1845	1848	C+F
Rabassa, Gerónimo	1847	1848	
Montagú, Juan	1848	1849	C.
<i>Plandolit, José</i>	1848	1866	C.
<i>Amell i Carbonell, Josep</i>	1849	1876	C+F
<i>Ascacibar, Celedonio</i>	1849	1874	C+F
Tresserra, Juan Antonio	1850	1852	C.
<i>Joaquín Martí i Codolar</i>	1852	1856	C.
Carlos Martí	1852	1853	F
<i>Manuel Compte</i>	1853	1858	C.
<i>Mariano Lluch</i>	1854	1866	C.
<i>Esteban Gatell</i>	1855	1865	C+F

Font: *Memòries del 50è aniversari del Banc de Barcelona i Base de Dades*

21. Tomás Coma era un conegut fabricant català. En el període que ens ocupa, les seves principals inversions són fabrils. Després d'haver abandonat la Junta de Govern del Banc, va diversificar les seves inversions, principalment cap a les finances.

22. Dades de Serra Germans.

En 1856 ja no quedava cap industrial «genuí» en la Junta de Govern del Banc de Barcelona. Güell va deixar la Junta de Govern després de la crisi de 1848; Tomás Coma va tenir seriosos problemes econòmics en aquestes dates i, encara que en 1849 va renovar el seu càrrec en la Junta de Govern del Banc, ja no va ser electe en la Junta d'Accionistes d'agost de 1852. Jaime Ricart tampoc no va sortir triat en la Junta General d'Accionistes celebrada el juny de 1848, després dels greus esdeveniments viscuts mesos abans, i Carlos Martí va morir un any després d'assumir el càrrec. D'aquesta manera, els membres de la Junta de Govern del Banc de Barcelona en 1856, com pot observar-se en el quadre, preferien invertir en empreses comercials i de serveis, i en tot cas diversificar les seves inversions entre aquests sectors i l'industrial.

Els integrants de la primera Junta de Govern del Banc podien dividir-se en tres grups (bastant equilibrats, per cert), segons l'elecció de les inversions dels seus membres: el d'aquells que van preferir invertir en societats comercials i d'assegurances, el d'aquells altres que es van encaminar a la indústria i el d'aquells que van diversificar les seves inversions entre unes companyies i altres. En aquest primer moment hi havia industrials relacionats molt clarament amb la indústria tèxtil; eren els casos de Joan Güell i Tomás Coma. Aquells que havien triat diversificar, fonamentalment havien invertit en les empreses que van donar lloc posteriorment a la Maquinista, i la resta, un grup nombrós, feia les seves inversions més importants en companyies d'assegurances. Aquesta primera junta és el reflex fidel dels accionistes que van acompanyar el banc en els primers moments. D'un estudi previ es desprèn que entre els 50 principals accionistes del banc no arribaven a la desena el nombre de fabricants.<sup>23</sup>

A mesura que van anar passant els anys, la composició es va modificar i la Junta de Govern de 1856 no incorporava cap membre la inversió del qual estigués prioritàriament dedicada a la indústria. La majoria dels membres havia diversificat les seves inversions, però encara que n'hi havia alguns que no havien fet cap inversió industrial (Girona seria el paradigmàtic) i no n'hi havia cap que hagués mantingut inversions industrials exclusivament. Aquest element, l'escassa participació d'industrials en el projecte bancari més important que es va produir a Catalunya en un moment àlgid de la industrialització, és molt significatiu. El Banc de Barcelona contenia una clàusula en el seu Reglament General (article 41) segons la qual hi hauria d'haver almenys dos fabricants, o persones vinculades a establiments fabrils, en la Junta de Govern. Encara que en finalitzar el període hi havia consellers clarament vinculats a la indústria, el pes de les inversions comercials i financeres dels seus membres era definitiu.

23. Y. BLASCO, «Els protagonistes de la fundació del Banc de Barcelona», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols* XIX, 2002, 279-312.

*Funcionament i operacions del Banc de Barcelona*

La Junta de Govern no era únicament la gestora del capital que els socis havien desemborsat. A més del capital social, el Banc estava autoritzat a rebre en dipòsit títols de deute, lletres de canvi, bitllets, accions i obligacions, lingots d'or i plata i monedes. Eren renovables cada sis mesos i pagaven un 0,12% anual. Acceptaven dipòsits inferiors als 1.000 duros, però aplicaven el percentatge corresponent al dret de custòdia sobre aquesta quantitat considerada mínima. Van fer excepcions en el cobrament de dita dreta; la fonamental va ser un dipòsit que van rebre de la Caixa d'Estalvis de Barcelona, el qual no només no va pagar per la caució, sinó que va cobrar un 4% anual.<sup>24</sup> El redactat de la normativa del banc evoca, en l'aspecte dels dipòsits, un banc que no fa d'intermediari amb ells; si els rebien precintats, la institució s'obligava a retornar-los en la mateixa forma que els havia rebut.

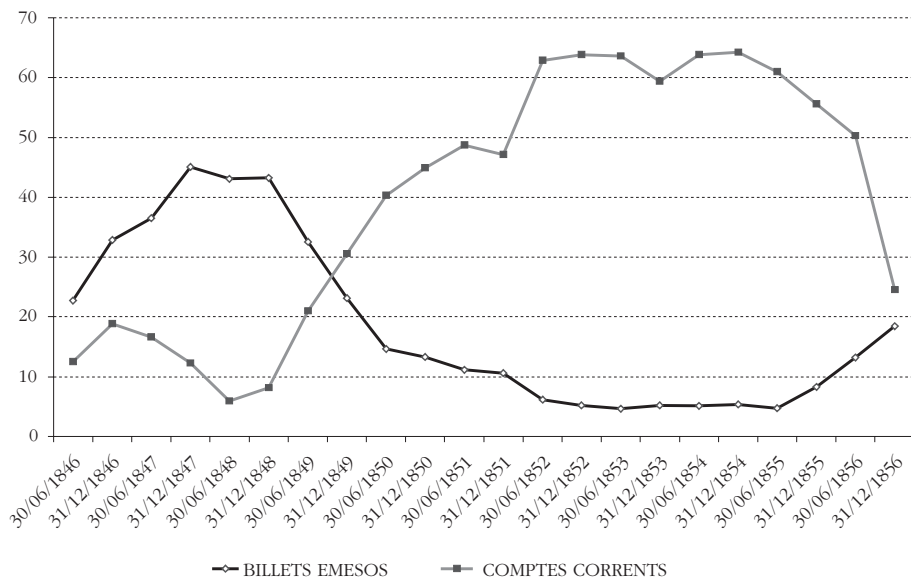
Els comptes corrents admetien metàl·lic, bitllets del banc, els efectes pagadors a Barcelona que el banc s'encarregués de cobrar per compte dels seus clients (amb venciment inferior a 10 dies) i els descomptes practicats per institució. El client disposava dels valors un dia després de fer-se efectius i els comptes corrents no acceptaven el descobert. La funció reconeguda en els estatuts per als comptes corrents era la de fer cobraments i pagaments per compte dels clients. Una lectura escrupolosa de les normes de l'entitat desautoritzava al banc la intermediació a través dels comptes corrents. Distinta era la filosofia dels seus directors, els quals consideraven que «*Los bancos bien administrados se consideran en estado normal cuando tienen los valores de la cartera bien garantizados y conservan en efectivo la tercera parte de sus responsabilidades pagaderas a la vista, como son las de depósitos, las de cuentas corrientes y de billetes emitidos.*»<sup>25</sup> Si bé les regles del Banc de Barcelona consideraven els comptes corrents instruments per al gir dels clients, la Direcció del Banc tenia molt clar que no només es feien aquestes operacions, sinó que també eren objecte d'intermediació. L'extensió dels comptes corrents es va produir molt lentament i no va cobrar importància fins que les lleis de 1849 van restringir l'emissió de bitllets. Llavors es va produir una clara substitució. En el gràfic 1 es mostra l'evolució de la participació dels bitllets i els comptes corrents sobre el total del passiu.<sup>26</sup>

24. Vegeu, referent a això, BLASCO, *La modernización de las finanzas catalanas...*

25. AHNC, Fons Banc de Barcelona, Memòria semestral del Banc de Barcelona del 2 de febrer de 1847, 2.

26. Els càlculs s'han fet sobre el capital subscrit, encara que en aquest cas no es modifica la figura amb el capital desemborsat.

GRÀFIC 1  
Evolució dels bitllets i comptes corrents del Banc de Barcelona (%)



Font: *Memòries* del Banc de Barcelona. Annex 1

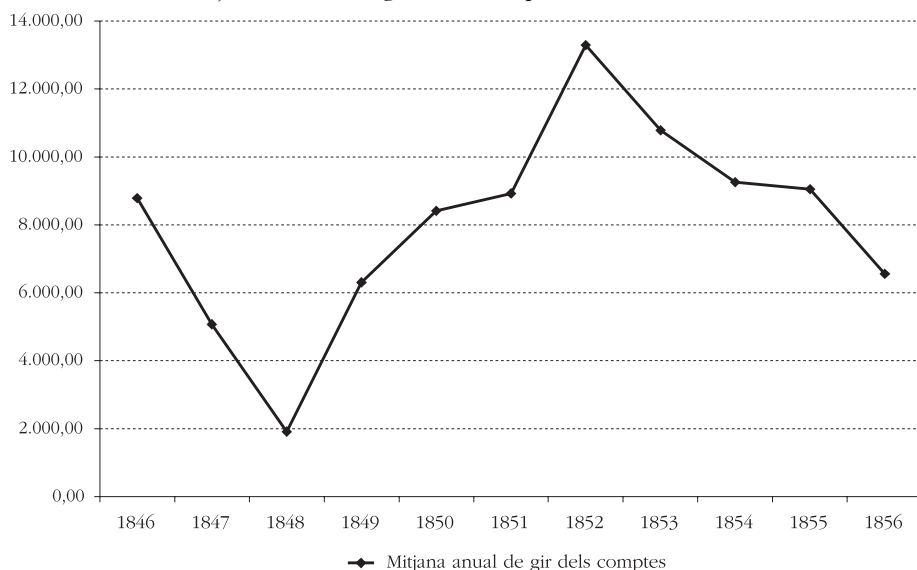
En 1848 un pànic financer va sacsejar les finestretes del Banc de Barcelona, que va veure com els seus bitllets perdien credibilitat i eren presentats al cobrament per part del públic.<sup>27</sup> Aquesta situació es va resoldre en un termini relativament breu gràcies, sobretot, a la injecció de liquiditat que li van proporcionar els seus propis directors, que van actuar en el moment de la crisi com a *«prestamista en última instancia»*.<sup>28</sup> Mesos més tard, ja superada la crisi, la llei de gener de 1849 va ser el primer intent d'acabar amb l'emissió dels bancs provincials; l'alternativa menys dolenta va ser acceptar els límits a l'emissió que la llei imposava, la qual restringiria l'emissió de bitllets al capital desemborsat. El Banc de Barcelona, que temps enrere havia efectuat desemborsos per sobre del recomanat en els estatuts, tenia en aquest moment desemborsat el 25% del seu capital social, mentre que la seva emissió corresponia al 100% del capital; així doncs, es va veure obligat a treure de circulació l'excés de bitllets i fer-los desaparèixer. La retirada de bitllets va ser acompanyada en els anys següents per un important desenvolupament dels comptes corrents. En el gràfic 2 pot observar-se com el volum de gir dels comptes corrents va augmentar significativament a partir de la crisi de 1848.

27. Sobre la crisi, vegeu BLASCO, *La modernización de las finanzas catalanas...*

28. C. KINDLEBERGER, *Manías, pánicos y cracs. Historia de las crisis financieras*, Barcelona, Ariel, 1991. Aquest autor assenyalava que la solució per a un pànic és la intervenció del «prestamista en última instancia».



GRÀFIC 2  
Mitjana anual de gir dels comptes corrents (durs)



Font: *Memòries* del Banc de Barcelona. Annex 2

L'ús extensiu de comptes corrents els va comportar un altre tipus de problemes. D'una banda, va exigir una major dotació de personal, ja que el procés d'anotació dels moviments dels comptes corrents era ardu i exigia personal capacitats. Per altra banda, les queixes que es manifestaven en els diaris de l'època (aquesta també havia estat una de les raons esgrimides en la fundació del banc) reflectien l'escassetat de mitjans de pagament —en aquest sentit els bitllets la van pal·liar. En dictar-se la llei de 1849 i avaluar el banc que el seu negoci no necessitava un desembors major, els comptes corrents van començar a jugar un important paper en el funcionament bancari.<sup>29</sup> Encara que el negoci bancari no requeria una major circulació de bitllets, la plaça, pel que sembla, seguia necessitada de mitjans de pagament. La solució a aquest problema va venir en l'ús dels xecs com a bitllets al portador, per la qual es va difondre l'ús dels talons com a bitllets. Si s'observa el gràfic 2, el màxim de gir es troba en l'any 1852. En aquest any el banc va regular l'ús dels comptes corrents emetent una *Instrucció* en la qual es limitaven les operacions per mitjà de compte

29. En un treball presentat juntament amb Pilar Nogués s'analitzen els criteris empresarials del Banc al llarg del període. Vegeu Y. BLASCO i P. NOGUÉS, *The Business Management of the Bank of Barcelona (1844-56): An interpretation Based on Accounting Analysis*, European Business History Association 2004; *Conference: From Industry to Services?* Barcelona, 16-18 setembre de 2004. Sessió 2I: Early Banking.

corrent a imports superiors a 200 duros i posava fre a la utilització dels talons com a bitllets.<sup>30</sup>

Durant els primers anys de la seva activitat, el negoci del banc va descansar en els bitllets. El banc estava autoritzat a emetre pel total del capital subscrit i tenia la possibilitat de, segons el parer de la Junta de Govern, fer una segona emissió. Encara que no hi ha notícies en els actes que s'hagués pres una decisió tan important, sí que és cert que durant alguns exercicis els bitllets en circulació van superar el capital subscrit.<sup>31</sup> Que estaven en una situació il·legal queda corroborat quan la comissió que va anar a Madrid en 1849 a negociar la continuïtat del banc i els van aconsellar inutilitzar els 97.500 duros en bitllets que l'emissió del banc excedia de l'import del seu cabdal nominal.<sup>32</sup> En el gràfic 1 s'ha pogut comprovar com en el primer semestre de 1849 es van substituir els bitllets per comptes corrents. A partir d'aquesta data les funcions del banc van descansar en la seva capacitat de captar comptacorrentistes o en la necessitat dels negocis de Barcelona d'utilitzar el banc per a les seves operacions. El banc no va fer cap campanya a favor dels comptes corrents quan van descendir els bitllets (com ho va fer al principi de les seves operacions quan va animar els membres de la Junta a influir entre les seves amistats perquè obrissin compte corrent en el banc). Però pel que sembla no va ser necessari, ja que uns anys d'experiència bancària havien fet efecte i els negocis barcelonins eren menys reacis a utilitzar els instruments que la institució els ofería per agilitar les seves activitats.

### *Clients i operacions del Banc de Barcelona. 1845-1856*

Conèixer els clients reals del banc durant tot el període és impossible, perquè a partir dels primers anys de la dècada de 1850 el funcionament diari del banc ja no es recull en les actes. Al principi, en els primers anys, s'anotaven exhaustivament totes les operacions, de manera que es va poder fer un buidatge exhaustiu fins al primer balanç (agost de 1845 - juny de 1846). Dit buidatge va posar en evidència que, en primer lloc, els 28 clients principals del banc havien acumulat el 56% del total descomptat per la institució. En segon lloc, vuit membres de la Junta de Govern del banc eren entre els clients principals i entre ells havien descomptat el 20% del total. I, finalment, el major client havia estat José María Serra, un dels directors, qui havia fet descomptes per un 6,5%

30. A més, des de 1852 hi havia una normativa sobre l'acceptació d'*abonarés* de xavalla catalana en tots els cobraments i pagaments per un 10% del total de l'operació. Alguns comptacorrentistes van intentar treure profit de la depreciació que patien els *abonarés* d'import més elevat ingressant-los en compte corrent i després extraient-ne petites quantitats amb els *abonarés* menys depreciats.

31. En concret aquests exercicis van ser els dos de 1847 i el del segon semestre de 1848.

32. AHNC, Fons Banc de Barcelona, Actes Junta de Govern del 26 febrer de 1849.

sobre el total dels fets pel banc.<sup>33</sup> Aquest *modus operandi* està relacionat amb la pràctica del *insider lending*. Naomí Lamoreaux constata que en la Nova Anglaterra de principis del segle XIX, els bancs operaven majoritàriament amb els directors o el seu entorn més proper i apunta que aquesta actuació va ser beneficiosa per al desenvolupament econòmic.<sup>34</sup> En el treball que es va fer es posa en evidència que aquesta concentració del descompte es va diversificar aviat i en un segon cort fet en el segon semestre de 1847 el major client (en aquest cas la casa de comerç d'un altre dels directors, Manuel Girona) només va acumular el 3% del total descomptat pel Banc.

Referent a tot el període s'ha treballat amb aquelles signatures que podien ser demandants de crèdit per a la institució. Els potencials clients del Banc de Barcelona presentaven una sol·licitud en què demanaven que se'ls concedís un determinat volum d'accés al crèdit. Una comissió s'encarregava d'incloure les sol·licituds, reunir informació i fer una proposta a la Junta de Govern, la qual tenia l'última paraula en el procés que es denominava de «qualificació de signatures». El pes del sector dels comerciants en la Junta de Govern segur que va ser decisiu a l'hora de qualificar els seus clients potencials en un primer moment. Les votacions per a torgar el crèdit a les signatures que presentaven sol·licitud a aquest efecte es duïen a terme al principi per majoria simple, però al poc temps és va modificar aquesta actuació i es va exigir la majoria absoluta en les votacions en les quals s'atorgava un màxim de crèdit a les signatures. Els criteris per a la selecció dels clients estaven relacionats amb el coneixement que se'n tenia en la plaça, la valoració del seu patrimoni i la seva reputació. Un element molt considerat era el fet de tenir una porta oberta. Sobre la base d'aquest conjunt d'informacions que es recaptaven per mitjà de llaços d'amistat i confiança, es proposava quin volum de crèdit potencial s'atorgava al client en qüestió.

La selecció i el seguiment de la seva clientela era un procés llarg que feien de forma periòdica. Les dades que posseïm indiquen que cap a 1850 el banc comptava amb uns 500 clients qualificats; per inferències fetes sobre la base d'una qualificació incompleta apareguda en les actes corresponents a 1855, es pot calcular que en aquesta data els clients potencials s'aproximarien a les 600 signatures, un 20% més que a dècada. Les informacions que es recullen en les memòries del Banc també indiquen aquest increment de la clientela potencial del banc i, a més, hi ha nombroses dades al llarg de les actes sobre l'acceptació d'operacions de signatures que no tenien qualificació i han estat admeses a aquest efecte de dur a terme l'operació determinada. Dintre dels criteris que manejava la institució no hi ha elements que permetin suposar que la política de crèdit va ser especialment restrictiva en relació amb els clients durant el

33. Y. BLASCO, «La aparición del Banco de Barcelona, 1844-1848», *Actes del VIII Congrés d'Història de Barcelona: La ciutat i les revolucions, 1808-1868*, Barcelona, novembre de 2003.

34. N. LAMOREAUX, *Insider Lending Banks, Personal Connections, and Economic Development in Industrial New England*, Cambridge, CUP, 1994.

període. Cal destacar que entre els principals clients del Banc la majoria eren comerciants.<sup>35</sup>

El banc estava autoritzat a fer préstecs i descomptes als seus clients per un màxim de 100.000 duros a una sola signatura. Podia descomptar lletres i pagarés que no excedissin de quatre mesos i amb tres signatures solvents (dues havien d'estar qualificades) o bé amb dues signatures solvents i garantia hipotecària dels efectes negociables que el banc admetia com a penyora, entre els quals s'inclouien les accions del banc. Els préstecs és feien sobre fruits i efectes (cotó, colonials, etc.) per un màxim de tres mesos; sobre monedes estrangeres i metalls preciosos per quatre mesos i sobre hipoteques de títols de deute per un màxim de dos mesos. En els estatuts no s'inclouien els préstecs sobre accions, però a partir de 1847 hi ha algunes operacions que es recullen en actes en les quals es denega alguna operació que presenta com a garantia hipotecària accions d'alguna companyia.<sup>36</sup> No obstant això, les actes recullen els volums disponibles per a fer operacions amb hipoteca d'accions de companyies barcelonines, entre dobles eles: La España Industrial, Navegación e Industria, Compañía General Española de Comercio, Ferrocarril de Barcelona a Mataró, Tous-Ascacibar y Compañía i Compañía de Alumbrado por Gas són les més destacades.

Les operacions del Banc poden agrupar-se en: el descompte de lletres i pagarés (fonamentalment pagarés) i els préstecs sobre cotó i títols de deute.<sup>37</sup> En el gràfic 3 s'han reflectit els percentatges de cadascuna d'aquestes operacions sobre el total dels descomptes i préstecs fets per la institució durant el període. Convé assenyalar que les dades de 1847 no estan recollides en les memòries; aquest va ser un any de crisi en els negocis de la plaça. Molts dels préstecs practicats es van renovar en diverses ocasions, la qual cosa indica dificultats per a retornar-los. Per altra banda les dades de 1846 no són fiables ja que en el volum de descomptes de lletres i pagarés van recollir el descompte d'uns pagarés que van anar en realitat a un préstec fet a Jaime Ceriola amb penyora de deute públic. Aquesta va ser una operació especial acordada per la Junta de Govern del banc que va ser denunciada per Alejandro Mon en les sessions parlamentàries i resposta per Jaime Badía, administrador del Banc, en el *Diari de Barce-*

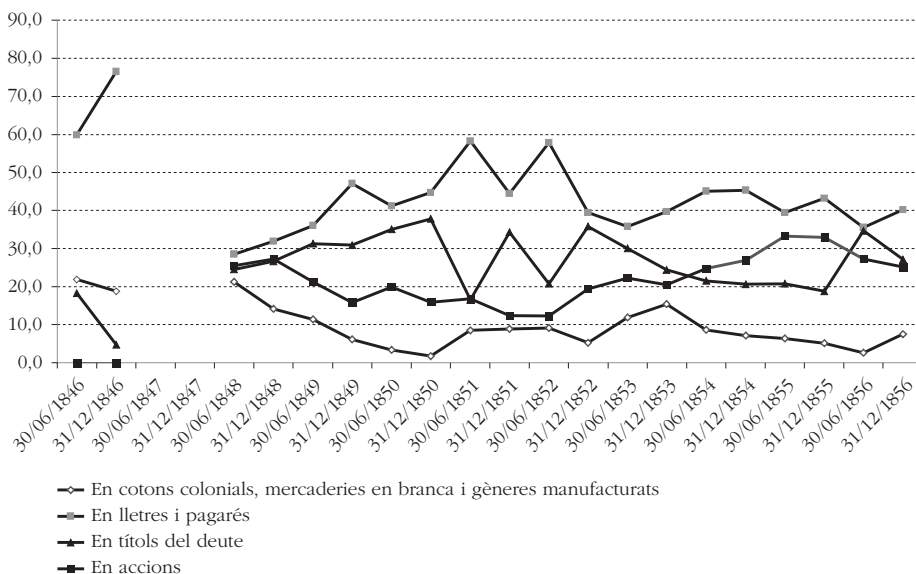
35. Aquesta informació pot comprovar-se en la llista de clients qualificats del banc. Vegeu, referent a això, BLASCO, *La modernización de las finanzas...*

36. Hi ha una negativa en els actes de l'1 de gener de 1847 respecte a acceptar accions de la Compañía de Alumbrado por Gas i una altra en els de l'1 de març d'aquest mateix any respecte a accions de la Compañía Española de Comerç. No obstant això, en l'acta de l'1 de novembre de 1847 es modifiquen aquests aspectes. Més aviat sembla que aquestes negatives van ser situacions conjunturals. Les accions que s'accepten requereixen el descompte d'un pagaré que dugui dues o tres signatures solvents.

37. Les accions s'admetien en els descomptes de pagarés que no complien els requisits de les tres signatures requerides; C. KINDLEBERGER, *Història financera d'Europa*, Barcelona, Crítica, 1988, 145, s'assenyala que les lletres amb dues signatures podien ésser de favor i no representar activitats del comerç; per això se'n demanaven tres.

lona.<sup>38</sup> Allí es posa en evidència que el banc tenia dificultats per a col·locar el seu capital en la plaça, ja que no va trobar tanta demanda de crèdit com suposava i els seus fons, en romandre ociosos, no guanyaven gens, de manera que l'operació es va enfocar a obtenir rendibilitat d'aquests capitals. També es posa en evidència els negocis que es feien amb les dificultats de la Hisenda pública.<sup>39</sup>

GRÀFIC 3  
Préstecs i descomptes fets pel Banc de Barcelona (%)



Font: *Memòries Banc de Barcelona*. Annex 3

El primer semestre de 1848 recull els primers resultats del pànic viscut durant els mesos de febrer-març d'aquell any, i també les conseqüències d'una sèrie d'irregularitats i robatoris produïts en els magatzems on es guardaven les penyores hipotecades. Arran d'aquestes circumstàncies el banc va modificar la seva política i va deixar de prestar directament sobre gèneres emmagatzemables, i va confiar aquesta tasca, a partir de 1851, a la Sociedad General de Almacenes del Comercio gestionada per Juan Soler. De qualsevol manera les operacions sobre aquest tipus de penyores (en un primer moment cotó fonamentalment) mai no van ser majoritàries, de manera que el descompte de lletres i pagarés era la part més important de les operacions del banc. Castañeda i Tafunell van suggerir que l'aparició del Banc de Barcelona va multiplicar la circulació de

38. *Diari de Barcelona*, 3 de febrer de 1846, 547-550.

39. Per a més detalls vegeu BLASCO, *La modernización de las finanzas...*

pagarés en la plaça i va estimular igualment les operacions amb lletres de canvi.<sup>40</sup> No hi ha dades desagregades per a l'un i l'altre efecte ni en les actes de les juntes ni en les memòries del Banc. El que es desprèn de la informació qualitativa que recullen les actes és que la majoria de les operacions de descompte eren descomptes de pagarés. Indubtablement l'existència del Banc va oferir garanties de descompte per a aquests efectes amb el qual es va afavorir l'ús.

Si observem l'evolució a partir de 1848 dels diferents efectes utilitzats en les operacions de crèdit veiem que en aquesta data estaven equitativament distribuïts. A partir d'aquí pot observar-se una evolució substitutiva de lletres i pagarés respecte al deute i dels gèneres hipotecats respecte de les accions. D'una banda es va incrementar al llarg del període l'ús de les lletres i pagarés en les operacions bancàries, alhora aquestes van funcionar de manera oposada a la manera com ho van fer les operacions amb títols de deute. Per altra banda, els gèneres emmagatzemables van decaure fins a l'obertura dels Almacenes Generales del Comercio en 1851, i encara que en un primer moment van tendir a incrementar la seva proporció sobre el total d'efectes amb els quals el Banc operava, cap a 1853 van ser definitivament substituïts per les accions.

El Banc va fer operacions amb l'Administració local, provincial i també nacional.<sup>41</sup> Va fer un acord amb la Hisenda provincial per fer el descompte dels lletres procedents dels drets de duanes en 1850. També va acordar en aquest període alguns crèdits amb la mateixa Hisenda provincial i amb l'Administració local. Per altra banda va fer alguns acords amb el Tresor nacional. El més important és la participació en un emprèstit en 1855 a través del que va pretendre negociar la concessió de l'edifici conegut com «dels Afinos», antiga fossa de canons al peu de les Rambles barceloneses. El negoci no els va sortir bé, però finalment el Banc va poder fer-se amb l'edifici que fou la seu fins que en 1920 va fer suspensió de pagaments.

### *Conclusions*

L'aparició del Banc de Barcelona respon a una conjunció de factors tals com l'existència de capitals en la plaça desitjosos de trobar inversions rendibles, la necessitat de mitjans de pagament i la garantia d'una institució que els acceptés a descompte així com una fluïda xarxa de contactes institucionals que va afavorir l'aparició de l'entitat. Encara que s'ha relacionat l'aparició del Banc de Bar-

40. L. CASTAÑEDA i X. TAFUNELL, «Un instrument dinamitzador dels mercats de crèdit: els pagarés a mitjan segle XIX», *Congrés de l'Associació d'Història Econòmica*, Girona, 1997. Vegeu també L. CASTAÑEDA i X. TAFUNELL, «El finançament extern de l'empresa catalana», J. NADAL i C. SUDRIÀ, *Capitalistes i fabricants: el finançament de la industrialització catalana (1815-1866)*, Mimeo, 1999.

41. En alguna ocasió els acords els van prendre els membres de la Junta de Govern que actuaven d'intermediaris.

celona amb el dinamisme industrial de la ciutat, les característiques dels directors del Banc així com la dels principals potencials clients posa en evidència el pes del sector dels comerciants en aquest. Aquesta imbricació suggereix que era el comerç el que tenia més necessitat del crèdit formal que oferia el Banc.

Encara que no pot demostrar-se el paper que el Banc va jugar, o va poder jugar, en el finançament de la indústria, tampoc no hi ha cap evidència de l'existència d'una demanda de crèdit formal per part del sector industrial català que el Banc no satisfia. On sí que va jugar un important paper va ser en l'extensió d'instruments que facilitessin els negocis en la plaça. Així, l'expansió dels pagarés està vinculada a la seva aparició, i l'increment en la negociació de les accions es pot associar a l'acceptació d'aquestes com a penyora en els descomptes que no comptaven amb les signatures suficients. Aquests factors, juntament amb l'expansió de l'ús dels bitllets atorguen indubtablement un important paper al Banc en la modernització de les finances catalanes durant el període i en l'impuls de nous instruments que van facilitar els intercanvis econòmics.

El marc legal va jugar un paper determinant en el funcionament del Banc en els primers anys i les lleis que van restringir l'emissió van influir decisivament en la transformació de les seves funcions. En els anys posteriors a les lleis de 1849-51 el Banc de Barcelona es va encarregar de les tasques d'intermediació pròpies dels bancs moderns: va captar estalvis i els va invertir en préstecs i descomptes. L'increment del volum dels comptes corrents així com la capacitat de gir d'aquestes indiquen que el moviment bancari va ser estimulat durant el període i va beneficiar sectors més amplis de la societat.

El Banc de Barcelona va desenvolupar vincles amb el Banc de Cadis i amb cases bancàries en altres ciutats de la península per mitjà de corresponsals. A Madrid va desenvolupar una xarxa que va consolidar en la dècada de 1850 amb el trasllat a aquesta ciutat d'un dels germans Girona (Jaime). L'arribada de les noves societats de crèdit a partir de les lleis del bienni progressista, així com l'extensió de la banca d'emissió provincial, va trobar en el Banc de Barcelona una experiència ja consolidada. La seva primera dècada d'existència havia superat amb èxit un pànic financer, crisis industrials, epidèmies i modificacions legals que el van obligar a adequar-se a les condicions imposades. Però els temps estaven canviant; el seu monopoli en la plaça era a punt d'extingir-se i les noves companyies ferroviàries i de crèdit impulsaven noves formes de fer negocis. De la seva adaptació als canvis dependria la trajectòria posterior. Aquesta adaptació es va iniciar cap al final del període que aquí s'analitza i va consistir en unes ampliacions de capital social molt ràpides que li van generar molts problemes en els anys següents. Però això forma part de la continuació d'aquesta història.

## ANNEXOS

ANNEX 1  
Comptes corrents

<i>Data balanç</i>	<i>Nre. de comptes corrents oberts</i>	<i>Nre. de comptes corrents caducats</i>	<i>Existents per fi del semestre</i>	<i>Saldo mitjà (en duros)</i>
30/06/1846	35	1	34	8.750,73
31/12/1846	31	–	65	8.815,53
30/06/1847	28	3	90	5.863,52
31/12/1847	7	2	95	4.281,25
30/06/1848	4	6	93	1.631,84
31/12/1848	2	1	94	2.192,37
30/06/1849	12	3	103	5.536,93
31/12/1849	25	4	124	7.066,14
30/06/1850	37	1	160	8.429,13
31/12/1850	31	1	190	8.395,75
30/06/1851	28	9	209	9.419,99
31/12/1851	15	1	223	8.426,77
30/06/1852	28	5	246	14.183,91
31/12/1852	35	19	262	12.395,80
30/06/1853	23	6	279	12.130,77
31/12/1853	28	6	301	9.448,43
30/06/1854	20	3	318	9.682,27
31/12/1854	21	1	338	8.825,05
30/06/1855	27	6	359	8.992,58
31/12/1855	40	12	387	9.099,53
30/06/1856	39	4	422	9.009,43
31/12/1856	34	1	455	4.095,59

Font: *Memòries del Banc de Barcelona* i L. Figuerola, *Estadística de Barcelona en 1849*, Barcelona, Editorial Alta Fulla, 1993.



## ANNEX 2

## Bitllets emesos i comptes corrents (duros) i percentatge sobre passiu

<i>Data balanç</i>	<i>Bitllets emesos</i>	<i>Bitllets %</i>	<i>Comptes corrents</i>	<i>Comptes corrents %</i>
30/06/1846	541.000,00	22,70	297.524,71	12,49
31/12/1846	1.000.000,00	32,88	573.009,74	18,84
30/06/1847	1.160.000,00	36,51	527.716,71	16,61
31/12/1847	1.492.500,00	45,07	406.719,22	12,28
30/06/1848	1.097.500,00	43,04	151.761,53	5,95
31/12/1848	1.097.500,00	43,23	206.082,32	8,12
30/06/1849	886.430,00	32,57	570.304,16	20,95
31/12/1849	661.280,00	23,08	876.201,08	30,59
30/06/1850	490.490,00	14,66	1.348.660,77	40,30
31/12/1850	471.140,00	13,27	1.595.191,82	44,93
30/06/1851	452.130,00	11,18	1.968.777,27	48,70
31/12/1851	422.230,00	10,59	1.879.169,26	47,14
30/06/1852	342.690,00	6,18	3.489.242,15	62,91
31/12/1852	265.740,00	5,22	3.247.698,77	63,81
30/06/1853	250.000,00	4,70	3.384.484,83	63,62
31/12/1853	250.000,00	5,22	2.843.978,90	59,38
30/06/1854	250.000,00	5,18	3.078.963,26	63,84
31/12/1854	250.000,00	5,38	2.982.866,75	64,25
30/06/1855	250.000,00	4,72	3.228.336,94	60,94
31/12/1855	527.850,00	8,33	3.521.516,24	55,59
30/06/1856	1.000.000,00	13,23	3.801.979,94	50,30
31/12/1856	1.400.000,00	18,47	1.863.495,00	24,58

Font: *Memòries del Banc de Barcelona.*

ANNEX 3  
Volums (en duros) de descomptes i préstecs amb hipoteca. Banc de Barcelona (1845-1856)

<i>Data de balanç</i>	<i>En lletres i pagarés</i>	<i>En cotons</i>	<i>En colonials</i>	<i>En mercaderies en branca</i>	<i>En gèneres manufacturats</i>	<i>En títols del deute</i>	<i>En accions</i>	<i>En pastes metàl·liques</i>
30/06/1846	1.625.529,17	518.244,18	29.679,00	33.000,00	14.681,12	495.470,24		500,00
31/12/1846	2.546.746,87	509.210,17	89.316,73	14.032,58	14.974,05	157.804,95		250,00
30/06/1847								
31/12/1847								
30/06/1848	1.169.881,36	115.135,88	215.415,03	21.168,00	517.769,43	1.004.108,21	1.047.868,00	4.500,00
31/12/1848	1.030.615,46	889,33	139.642,50		315.678,59	862.850,93	879.197,00	
30/06/1849	874.990,52		64.165,00		213.869,78	760.787,71	517.419,89	
31/12/1849	1.387.088,10		41.892,25		140.537,55	912.784,08	464.517,79	
30/06/1850	1.123.659,24		11,72		92.909,37	954.696,89	542.697,73	
31/12/1850	1.748.655,80		9.760,00		56.415,00	1.478.511,94	621.945,59	
30/06/1851	2.262.569,42		6.920,00	321.734,00	1.775,00	642.183,00	649.905,58	
31/12/1851	2.232.692,48		41.880,00	403.543,80		1.725.489,00	623.153,16	
30/06/1852	1.915.119,69		177.007,33	125.360,00		686.169,27	407.995,00	
31/12/1852	2.038.584,78		147.349,80	127.594,00		1.855.907,62	1.006.179,88	
30/06/1853	1.659.599,60		134.714,40	413.371,00		1.390.127,70	1.034.565,13	
31/12/1853	2.009.780,66		168.340,00	612.343,00		1.237.056,46	1.040.725,49	
30/06/1854	2.155.031,24		133.725,00	280.532,00		1.026.597,83	1.184.731,63	
31/12/1854	2.480.559,09		54.373,00	337.189,00		1.131.013,73	1.476.595,65	
30/06/1855	2.085.056,36		14.760,00	322.578,00		1.100.673,19	1.763.511,64	
31/12/1855	2.281.446,87		28.350,00	242.370,00		991.544,22	1.739.740,90	
30/06/1856	2.606.098,39		37.000,00	154.421,80		2.542.521,79	1.999.989,87	
31/12/1856	4.695.324,32		97.905,00	775.794,05		3.175.986,67	2.948.837,77	

Font: *Memòries del Banc de Barcelona.*